

تحلیل مکانی - فضایی ساختار اقتصادی اشتغال در استان چهارمحال و بختیاری

دکتر سیدرامین غفاری^۱، محمدعلی رجائی ریزی^۲، لیلا دوستی ایرانی^۳ و اسماعیل نصیری هندخاله^۴

چکیده

به طور کلی اشتغال و شاخص‌های مربوط به آن مبین کیفیت اقتصادی جمعیت است. چنانچه بسیاری از اندیشمندان توسعه و علوم اقتصادی، شاخص اشتغال را نبض قابل سنجش میزان سلامت و رکود و فلاکت اقتصادی جامعه قلمداد می‌کنند و از این دیدگاه، با بیکاری، رکود، تورم و فقر، به یکدیگر پیوسته‌اند و تأثیر چرخان و متقابل آنها می‌تواند، اقتصاد ملی را به سقوط مطلق سوق دهد. در این مقاله سعی شد با به کارگیری روش‌های علمی و مدون، به بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌های برگرفته از نتایج سرشماری سال‌های مختلف و در ادامه با توجه به نتایج به دست آمده به اثبات فرضیات پردازد. در نهایت نتیجه‌ای که از این پژوهش حاصل شد را می‌توان چنین بیان نمود که اشتغال این استان به سمت خدمات میل می‌کند و ادامه این روند در طی دهه‌های آینده رشد بخش خدمات و در کنار آن کاهش رشد سایر بخش‌های اقتصادی را در سطح استان و شهرستان‌ها را شاهد خواهیم بود.

کلیدواژگان: اشتغال، اقتصاد ملی، قلمرو ملی، خدمات.

۱. استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام‌نور

۲. دانشجوی دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و مدرس دانشگاه پیام‌نور

۴. استادیار دانشگاه پیام‌نور

مقدمه

اشتغال و شاخص‌های مربوط به آن مبین کیفیت اقتصادی جمعیت است. چنانچه بسیاری از اندیشمندان توسعه و علوم اقتصادی، شاخص اشتغال را نبض قابل سنجش میزان سلامت و رکود و فلاکت اقتصادی جامعه قلمداد می‌کنند و از این دیدگاه، بیکاری، رکود، تورم و فقر، به یکدیگر پیوسته‌اند و تأثیر چرخان و متقابل آنها می‌تواند، اقتصاد ملی را به سقوط مطلق سوق دهد. (محمدی، اسماعیل و... ۱۳۷۵: ۶۱۳) علاوه بر این، از نظر علمای اقتصاد و برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی، مطالعه جمعیت شاغل در بخش‌های سه‌گانه اهمیت بسیار دارد و با شناسایی سهم هر یک از این بخش‌ها در ساختمان جمعیت شاغل هر منطقه می‌توان به وضع اقتصاد آن پی برد و همچنین می‌توان برنامه لازم را برای آینده اقتصادی آن منطقه طرح نمود. در یک حالت کلی می‌توان گفت هر اندازه رشد اقتصادی ناحیه‌ای بهتر و سریعتر باشد نسبت جمعیت شاغل در بخش ۲ و ۳ بیشتر خواهد شد (آسایش، حسین ۱۳۷۴: ۳۴). در پژوهش پیش رو سعی شده به بررسی ابعاد اشتغال استان پرداخته و در نهایت به کمک روش‌های علمی، از جمله ضریب مکانی (Location-Quotient) به تحلیل وضعیت اشتغال در هر یک از بخش‌های اقتصادی شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری پرداخته و وضعیت اشتغال حال حاضر استان و ادامه روند آن در طی دهه آینده را مورد ارزیابی و سرانجام رهنمودهایی چند جهت حصول تعادل مکانی و توسعه پایدار در استان و شهرستان‌های تابعه، با رویکرد ایجاد اشتغال کامل ارائه گردیده است. بدین منظور، به کمک و به کارگیری مدل‌های پیش‌بینی اشتغال (مدل تغییر - سهم)^۱ سعی در شناخت اشتغال هر شهرستان در دهه آینده شده است.

طرح مساله

با وجود اجرای برنامه‌های متعدد توسعه ملی، همچنان روند توسعه نیافتگی در بعضی مناطق ادامه پیدا کند و روز به روز شاهد افزایش شکاف بین مناطق مختلف کشور از نظر تولید و اشتغال باشیم. (سبحانی و درویشی، ۱۳۸۴: ۱۶۰) براین اساس مطالعات اقتصادی آن است که

1.Shift – Share Analysis

براساس آن اشتغال، جمعیت، درآمد و نهایتاً میزان نیاز به فضا مشخص می‌گردد. در این پژوهش با هدف بررسی جغرافیای اقتصادی شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری در ادوار مختلف و در ارتباط با جمعیت، ابتدا وضعیت کلی اقتصاد شهرستان‌های استان و سپس مقایسه ضرایب مکانی هر شهرستان در طول دو دهه اخیر، نقش غالب اقتصادی هر بخش در طی دو دهه اخیر، و در نهایت، پیش‌بینی بخش‌های مختلف اقتصادی هر شهرستان در مقایسه با استان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

آگاهی و اطلاع از ساختمان و طرز کار اقتصاد یک منطقه، برای برنامه‌ریزی‌ها در هر سطح اعم از شهری، منطقه‌ای و کشوری و تجزیه و تحلیل استفاده از زمین ضرورت دارد. هدف عمده انجام مطالعات اقتصادی آگاهی از ترکیب اقتصادی، ارزیابی حیات اقتصادی و پیش‌بینی وضعیت آینده اقتصاد محلی است تا از این طریق بتوان زمینه رشد و توسعه منطقه را پیش‌بینی کرده، تبلور فضایی - کالبدی آن را در شکل مناسب به تجسم درآورد. (تودارو، ۱۳۷۸: ۲۴۸) بنابراین، دستیابی به توسعه اقتصادی نیازمند برنامه‌ریزی اصولی، کارآمد و اجرای دقیق آن است. این مهم در گرو شناخت جامع و آگاهی دقیق از امکانات، فرصت‌ها، توان‌ها و محدودیت‌هایی است که در رسیدن به وضع مطلوب با آن مواجه هستیم. براین اساس در پژوهش حاضر، به شناخت، بررسی و ارزیابی توان‌ها و محدودیت‌های اقتصادی شهرستان‌های استان مذکور پرداخته می‌شود. این مناطق دارای پتانسیل‌ها، توان‌ها و منابع متنوعی است که در صورت بررسی شناخت و ارزیابی این قابلیت‌ها و توان‌ها یقیناً می‌توان با برنامه‌ریزی و استفاده بهینه از آن‌ها بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی منطقه را از بین برد و منطقه را در مسیر توسعه همه جانبه و پایدار هدایت کرد.

اهداف

۱. شناخت و تعیین تصویری روشن از بخش‌های مختلف اقتصادی در استان (در سطح شهرستان‌ها)، شامل بخش‌های پایه (Basic)، صادرات (Export) و خدمات (Service) یا ناپایه (None Basic).
۲. پیش‌بینی بخش‌های مختلف اقتصادی هر شهرستان در طی دهه ۱۳۹۵ به بکارگیری مدل تغییر سهم.

سوابق پژوهش

تحقیقات انجام شده در ارتباط با موضوع پژوهش در کشور ایران کرامت‌الله زیاری (۱۳۸۰) در تحقیقی به بررسی و تحلیل و برنامه‌ریزی اشتغال در استان یزد پرداخته و به این نتیجه رسیده است که مهم‌ترین بخش اشتغال زا، مالی و تجاری بوده است به ازای هر شغل ایجاد شده در بخش‌های مالی و تجاری ۷/۱ شغل و در بخش‌های صنعت ساخت و خدمات به ترتیب ۳/۱ و سه شغل در کل استان یزد بوجود آمده است. (زیاری، ۱۳۸۰: ۸۹-۱۰۷)

سؤال‌ها و فرضیه‌ها

۱. به نظر می‌رسد بین بخش‌های پایه و ناپایه شهرستان‌های استان در طول دو دهه اخیر تغییراتی چشمگیر رخ داده است؟
۲. به نظر می‌رسد در طول دهه آینده، اشتغال استان به سمت بخش خدمات میل می‌کند؟

روش تحقیق

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، رویکرد حاکم بر این پژوهش ترکیبی از روش‌های «توصیفی، اسنادی، و کمی-تحلیلی» است.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش را شاغلین بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری تشکیل می‌دهد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات موردنیاز و آزمون فرضیات از اسناد کتابخانه‌ای استفاده می‌گردد. به طوری که برای بررسی وضعیت اقتصادی شهرستان‌های استان، آمار و داده‌ها از سرشماری عمومی نفوس مسکن مورد استفاده قرار گرفته است.

ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱. جهت انجام عملیات محاسباتی، ترسیم نمودارها و تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای Excel و Auto Cad استفاده گردید.
۲. برای ترسیم نقشه‌ها از نرم‌افزار Arc GIS 9.3 استفاده شده است.

روش‌ها و تکنیک‌ها

LQ ضریب مکانی

$$LQ_i = \frac{\frac{e_i}{\sum e_i}}{\frac{E_i}{\sum E_i}}$$

این روش برای شناسایی بخش پایه در مناطق مختلف یک ار می‌رود. این نظریه تأکید خاصی بر تفکیک فعالیت‌های پایه‌ای و بقیه به عنوان فعالیت‌های غیرپایه تلقی می‌شود. (زیاری، ۱۳۷۷:۱۳۷۸) که در آن LQ_i: ضریب مکانی تولید منطقه در بخش i، e_i: تولید منطقه در بخش i، تولید کشور در بخش i، $\sum e_i$: کل تولید منطقه، $\sum E_i$: کل تولید کشور.

در صورتی که این نسبت بزرگ تر از یک باشد فعالیت پایه‌ای محسوب می‌شود و منجر به صدور کالا یا خدمات از آن بخش می‌شود. در صورتی که LQ کوچک تر از یک باشد، فعالیت غیرپایه است، به نحوی که فعالیت‌های اقتصادی آن بخش دارای بازار داخلی بوده و کالا و

خدمات تولیدی آن بخش برای مصارف داخلی منطقه است و در حقیقت به عنوان یک پشتیبان و حمایت‌کننده برای فعالیت‌های پایه عمل می‌کند.

مدل تغییر - سهم

یکی از مدل‌های رایج برای تحلیل و پیش‌بینی اشتغال «مدل تغییر سهم» است. در این مدل، مقیاس مرجع استان است که شهرستان نسبت به آن سنجیده می‌شود. این مدل از سه مرحله تشکیل شده که عبارتند از:

(۱) عنصر A تغییرات اشتغال در اقتصاد مرجع (استان) را در طی یک دهه (۷۵ و ۸۵) نشان می‌دهد.

$$A = \frac{E^{85} R}{E^{75} R} - 1$$

(۲) E_i = مبین اشتغال در بخش i در اقتصاد مرجع (استان) است.

$$B = \frac{E^{85} i}{E^{75} i} - \frac{E^{85} R}{E^{75} R}$$

عنصر A رشد یا نزول نسبی هر بخش اقتصاد را در کل اقتصاد مرجع (استان) اندازه‌گیری می‌کند. مثبت یا منفی بودن این شاخص به معنای صعود یا نزول آن بخش در کل اقتصاد استان است.

(۳) $C = \frac{E^{85} Li}{E^{75} Li} - \frac{E^{85} Ri}{E^{75} Ri}$: اشتغال بخش i در سطح شهرستان E^{Ri} : اشتغال بخش i در سطح استان.

عنصر موقعیت رقابتی هر بخش اقتصادی استان را در مقایسه با اقتصاد کشور اندازه‌گیری می‌کند که ممکن است مثبت یا منفی باشد. مجموع نتایج حاصل از فرمول مذکور بیانگر تغییرات اشتغال در هر بخش اقتصادی سطح مورد مطالعه است.

(۴) پس از اینکه ضرایب A, B, C مشخص شد می‌توان با استفاده از رابطه زیر به پیش‌بینی اقدام نمود.

(۵) $(A+B+C) * \text{اشتغال سال پایه در بخش } i + \text{اشتغال دوره بعد در بخش } i$

$$E_{Li}^{75-85} = A + B + C$$

محدوده و قلمرو پژوهش

همان طور که از عنوان مقاله مشخص است، محدوده و قلمرو این پژوهش کل استان و یا به عبارتی کل شهرستان‌های استان است.

مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

توسعه^۱

توسعه همان رشد اقتصادی نیست زیرا که توسعه جریانی چند بعدی است که در خود تجدید سازمانی و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی - اجتماعی را به همراه دارد. به عبارت ساده می‌توان گفت با توجه به این که هدف اصلی توسعه حذف نابرابری‌هاست، بهترین مفهوم توسعه، رشد همراه با عدالت اجتماعی است. (Hadder, 2000:3)

اشتغال

یکی از مهم‌ترین مسائلی را که در ارتباط با جمعیت می‌بایستی در نظر داشت مسئله اشتغال است؛ چرا که تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می‌تواند اثرات مثبت و منفی بر چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد و لذا بحث اشتغال در تمامی محافل اقتصادی یک بحث کلیدی و استراتژیک می‌باشد. (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۴، ۱۵۳)

کاربرد روش‌ها و تکنیک‌ها

روش و تکنیک ضریب مکانی

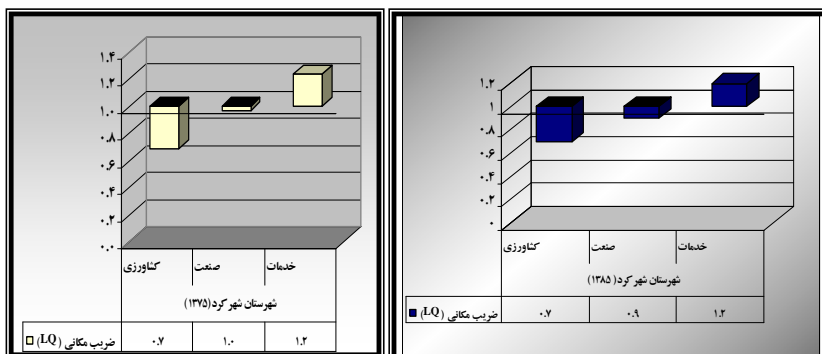
شهرستان شهرکرد: به لحاظ میزان اشتغال شهرستان شهرکرد با ۴۷/۵ درصد جمعیت شاغل، رده اول را در این زمینه در بین شهرستان‌های استان به خود اختصاص داده است. مقایسه درصد اشتغال در بخش‌های سه گانه اقتصادی این شهرستان با استان و محاسبه ضریب مکانی (LQ) هر یک از بخش‌های اقتصادی حکایت از رونق بخش خدمات با ضریب مکانی ۱/۲ و فراهم سازی زمینه اشتغال ۴۷ درصد از کل جمعیت شاغل در این شهرستان با نسبتی بیش از میانگین استانی دارد.

بنابراین بخش خدمات بعنوان بخشی پایه در شهرستان مذکور محسوب می‌گردد. بخش کشاورزی با ضریب مکانی ۰/۷ و فراهم سازی زمینه اشتغال ۱۳/۶ درصد از کل جمعیت فعال، جزء بخش‌های غیرپایه یا خدماتی به شمار می‌رود. در بخش صنعت، ضریب مکانی شهرستان با رقم ۰/۹ نزدیک به میانگین استانی محاسبه می‌شود، با اینحال هنوز بخشی غیرپایه محسوب می‌گردد که بازار نهایی تولیدات آن مقیاس وسیعی را دربر نمی‌گیرد. در مقایسه کلی، شهرستان شهرکرد پایین‌ترین ضریب مکانی را در بخش به خود اختصاص داده است، که این موضوع خود ناشی از عوامل گوناگونی همچون مکانیزه شدن نسبی بخش کشاورزی و بالطبع جذب جمعیت مازاد بر نیاز آن به دیگر بخش‌های اقتصادی، توجه بیش از پیش به بخش‌های دوم و سوم، ضریب بالای شهرنشینی با توسعه بخش خدمات و بازرگانی در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان، سیاست‌های اقتصادی-اجتماعی حاکم طی دهه گذشته و ... است. در مقابل بخش خدمات، ضمن برخورداری از بالاترین ضریب مکانی در مقایسه با سایر شهرستان‌های استان، تراکم بالایی از جمعیت شاغل مواجه است. بنابراین به نظر می‌رسد، تعریف عملکردی اداری-دانشگاهی برای مرکز استان و افزایش تعداد نقاط شهری طی سال‌های گذشته و نیز اعمال سیاست‌هایی در این راستا در افزایش ضریب مکانی این بخش بی‌تأثیر نبوده است. به طور کلی گسست و فاصله بین بخش‌های اقتصادی با عنایت به ضرایب مکانی حاصله از ویژگی بارز اقتصاد حاکم بر این شهرستان است.

جدول ۱: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان شهرکرد در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان شهرکرد (۱۳۸۵)			شهرستان شهرکرد (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۵۱۹۴۷	۴۲۵۲۴	۱۴۹۰۸	۳۴۹۸۸	۳۷۵۲۶	۱۲۹۵۲	تعداد شاغلین
۴۷.۵	۳۸.۹	۱۳.۶	۴۰.۹	۴۳.۹	۱۵.۲	درصد اشتغال
۱.۲	۰.۹	۰.۷	۱.۲	۱.۰	۰.۷	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

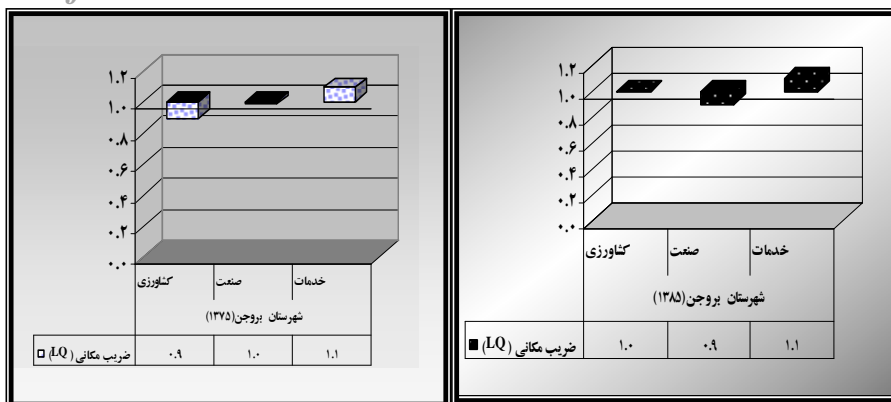
شکل ۱: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان شهرکرد در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان بروجن: ضریب مکانی بخش کشاورزی این شهرستان در سال ۸۵ برابر با ۰/۱، بخش صنعت ۰/۹ و بخش خدمات با ۱/۱ گویای پایه‌بودن یا به عبارتی خدماتی بودن بخش‌های مذکور در سطح شهرستان بروجن است. در مقایسه کلی این شهرستان در بخش صنعت با ضریب مکانی ۰/۹ در کنار شهرکرد در پایین‌ترین سطح قرار می‌گیرد. بخش صنعت با ضریب مکانی ۰/۹ به عنوان بخشی غیرپایه در پایین‌ترین سطح در مقایسه با سایر شهرستان‌های استان و پائین‌تر از میانگین استانی قرار گرفته است. این در حالی است که بالاترین درصد اشتغال در این شهرستان بعد از خدمات مربوط به بخش صنعت است و قطب صنعتی شهر بروجن (مرکز شهرستان) از فعال‌ترین قطب‌های صنعتی استان محسوب می‌گردد، با اینحال به نظر می‌رسد بالا بودن اشتغال کاذب (موقت) در بخش صنعت شهرستان‌های لردگان، اردل و فارسان (کارگران فصلی بخش ساختمان و شاغلین موقت در صنایع دستی و قالی بافی و ...) منجر شده تا ضریب مکانی شهرستان بروجن در مقایسه با میانگین استانی در سطحی پائین‌تر قرار گیرد. علاوه بر این نزدیکی به قطب صنعتی اصفهان نیز در این مهم مؤثر بوده است. بخش خدمات در این شهرستان با ضریب مکانی ۱/۱ پس از شهرستان شهرکرد واقع شده است.

جدول ۲: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان بروجن در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان بروجن (۱۳۸۵)			شهرستان بروجن (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۱۵۴۳۰	۱۲۱۰۷	۶۱۴۲	۱۱۲۳۹	۱۳۸۰۵	۶۰۹۶	تعداد شاغلین
۴۵.۸	۳۵.۹	۱۸.۲	۳۶.۱	۴۴.۳	۱۹.۶	درصد اشتغال
۱.۱	۰.۹	۱.۰	۱.۱	۱.۰	۰.۹	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

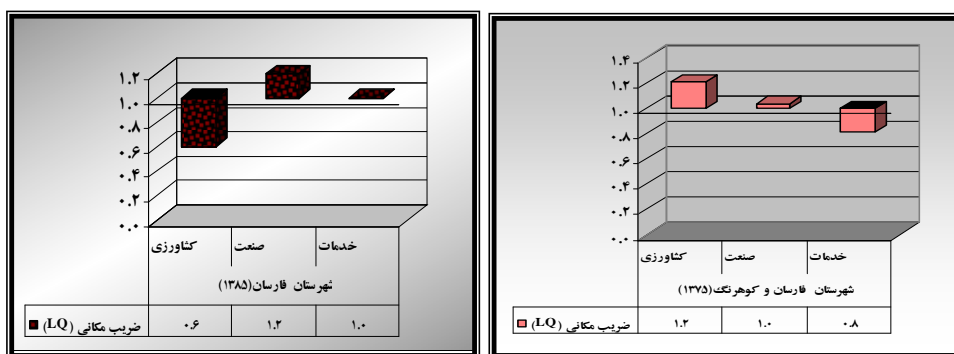
شکل ۲: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان بروجن در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان فارسان: بررسی ضریب مکانی بخش‌های دوم و سوم در این شهرستان معادل ۱/۲ و ۰/۱ و محاسبه می‌گردد که این امر گویای نقش پایه بخش‌های مذکور در اقتصاد شهرستان و تولیدی مازاد بر نیاز داخلی است. بخش کشاورزی نیز با ضریب مکانی ۱/۶ به عنوان بخشی غیرپایه محسوب می‌شود. به طور کلی بخش دوم به لحاظ میزان اشتغال و فعالیت در وضعیتی بالاتر از میانگین استانی و بخش سوم نسبتی برابر با میانگین استانی را به خود اختصاص داده است. بخش کشاورزی در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان، ضریب مکانی آن در شهرستان مذکور در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. بخش صنعت این شهرستان بالاترین ضریب مکانی را داراست که این موضوع با توجه به واقعیات عینی، نمی‌تواند، گویای رشد و توسعه صنایع اعم از تولیدی-تبدیلی و یا کارخانه‌ای باشد، بلکه عمدتاً ناشی از نحوه نگرش و تعریف خاص مرکز آمار ایران از اشتغال و جمعیت شاغل می‌باشد، به گونه‌ای که درصد بالایی از کارگران فصلی (ساختمانی) و جمعیتی که به صورت موقت در زمینه تولید فرش (قالیافی) و دیگر صنایع دستی، جهت کمک به معیشت خانوار مشغول به فعالیت بوده‌اند، نیز در زمره شاغلین بخش صنعت محسوب شده‌اند. بخش خدمات شهرستان فارسان با ضریب مکانی ۱ در جایگاه سوم قرار می‌گیرد، نزدیکی مرکز این شهرستان (شهر فارسان) به شهرکرد (مرکز استان)، افزایش تعداد نقاط شهری در سال‌های اخیر، ضعف کشاورزی و حرکت پاندولی جمعیت جهت کار روزانه در بخش خدمات (بین شهرکرد و سایر نقاط شهری و روستایی این شهرستان) و ... از جمله دلایل تحقیق ضریب مذکور در بخش خدمات بوده است.

جدول ۳: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان فارس در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان فارس (۱۳۸۵)			شهرستان فارس و کوهرنگ (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۹۱۰۱	۱۱۶۰۲	۲۵۰۱	۵۸۴۴	۱۰۲۲۶	۵۸۲۷	تعداد شاغلین
۳۹.۲	۵۰.۰	۱۰.۸	۲۶.۷	۴۶.۷	۲۶.۶	درصد اشتغال
۱.۰	۱.۲	۰.۶	۰.۸	۱.۰	۱.۲	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

شکل ۳: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان فارس در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

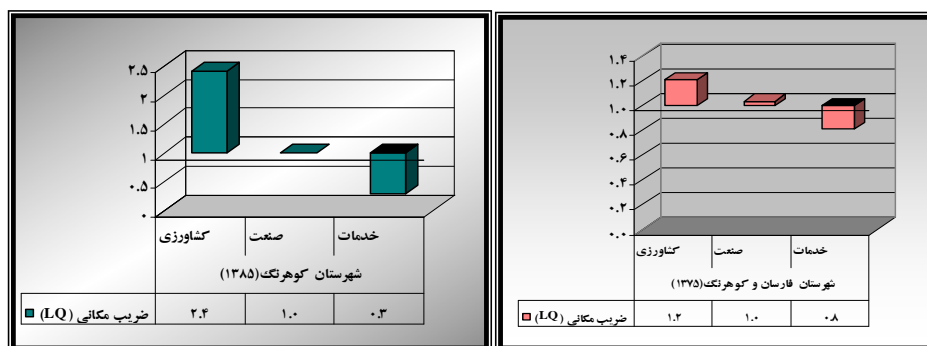
شهرستان کوهرنگ: ضریب مکانی بخش اول این شهرستان در سال ۱۳۸۵ معادل ۲/۴ محاسبه شده که این امر گویای نقش پایه بخش مذکور در اقتصاد شهرستان، استان و تولیدی مازاد بر نیاز داخلی است. بخش خدمات نیز با ضریب مکانی ۰/۳ به عنوان بخشی غیرپایه محسوب می‌گردد. به طور کلی بخش اول به لحاظ میزان اشتغال و فعالیت در وضعیتی بسیار بالاتر از میانگین استانی و بخش دوم نسبتی برابر با میانگین استانی را به خود اختصاص داده است. بخش خدمات پایین‌تر از میانگین استانی است. در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان، ضریب مکانی بخش کشاورزی در شهرستان مذکور در بالاترین رتبه قرار دارد رونق دامداری و دامپروری، قابلیت‌های محیطی - اکولوژیکی، ساختار سنتی حاکم بر بخش کشاورزی و

زیرمجموعه آن و... در حصول ضریب مکانی (۲/۴) و ظهور بخش کشاورزی در شهرستان مذکور به عنوان بخشی پایه بی تأثیر نبوده است.

جدول ۴: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان کوه‌رنگ در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان کوه‌رنگ (۱۳۸۵)			شهرستان فارسان و کوه‌رنگ (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۱۳۴۶	۴۲۰۰	۴۶۰۹	۵۸۴۴	۱۰۲۲۶	۵۸۲۷	تعداد شاغلین
۱۳.۳	۴۱.۴	۴۵.۴	۲۶.۷	۴۶.۷	۲۶.۶	درصد اشتغال
۰.۳	۱.۰	۲.۴	۰.۸	۱.۰	۱.۲	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

شکل ۴: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان کوه‌رنگ در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

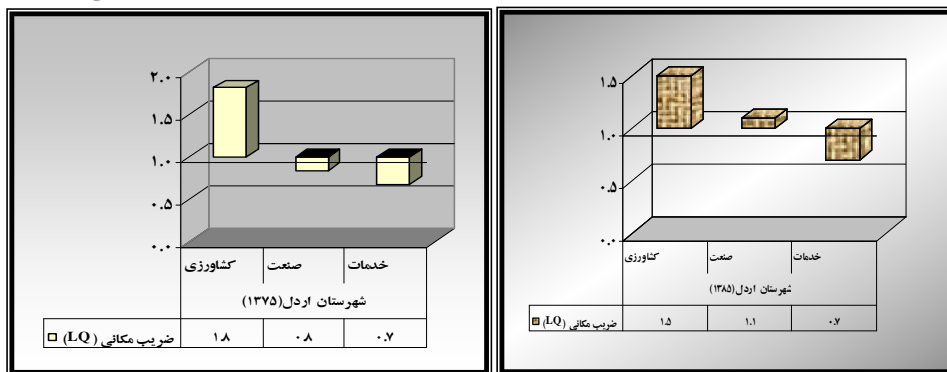
شهرستان اردل: ضرایب مکانی محاسبه شده برای این شهرستان در بخش‌های سه‌گانه به ترتیب معادل ۱/۵، ۱/۱ و ۰/۷ است. بنابراین بخش‌های کشاورزی و صنعت به عنوان بخشی پایه و بخش خدمات به عنوان بخش‌هایی غیرپایه محسوب می‌گردند. بخش کشاورزی با ضریب مکانی ۱/۵ بالاترین ضریب را بعد از شهرستان کوه‌رنگ به خود اختصاص داده است، بخش صنعت با ضریب مکانی ۱/۱، هم بعد از شهرستان قرار می‌گیرد و به عنوان بخشی پایه مطرح می‌گردد. ضریب مکانی بخش خدمات در این شهرستان، در مقایسه با سایر شهرستان‌ها و با رقمی معادل ۰/۷ بعد از شهرستان‌های شهرکرد، بروجن و فارسان در رده چهارم قرار

می‌گیرد. ماهیت سنتی ساختار کشاورزی حاکم در این شهرستان و بالطبع جذب نیروی انسانی بالا (اشتغال واقعی و کاذب)، رونق دامداری و دامپروری گسترده قلمروهای زراعی، جنگلی و مراتع و سایر مواهب و توان‌های طبیعی بالفعل و بالقوه از جمله عوامل بالا بودن ضریب مکانی بخش کشاورزی در این شهرستان محسوب می‌گردد. علاوه بر این غلبه نقاط و حوزه‌های روستایی با اقتصاد کشاورزی در مقایسه با نقاط و حوزه‌های شهری با اقتصاد اداری - خدماتی از دیگر دلایل پائین بودن ضریب مکانی بخش خدمات در این شهرستان محسوب می‌گردد. اختلاف و شکاف قابل ملاحظه بخش اول و دوم با بخش سوم اقتصادی از ویژگی بارز ساختار اقتصادی اشتغال در این شهرستان است. بخش صنعت این شهرستان هم همانند شهرستان لردهگان، فارسان برگرفته از اشتغالات فصلی در بخش صنعت ساختمانی و صنایع دستی در سطح این شهرستان است. اما همانطور که در جدول زیر هم مشاهده می‌شود ضرایب مکانی این شهرستان در بخش کشاورزی کاهش و در بخش صنعت افزایش داشته است. کاهش ضریب مکانی بخش کشاورزی را می‌توان در اقدامات اصلاحی صورت گرفته در این بخش و مکانیزه شدن و بدنال آن پایین آمدن میزان اشتغال در این بخش دانست.

جدول ۵: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان اردل در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان اردل (۱۳۸۵)			شهرستان اردل (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۴۳۸۱	۶۷۶۹	۴۵۰۱	۲۹۱۵	۴۹۱۶	۵۱۸۲	تعداد شاغلین
۲۸.۰	۴۳.۲	۲۸.۸	۲۲.۷	۳۸.۲	۴۰.۳	درصد اشتغال
۰.۷	۱.۱	۱.۵	۰.۷	۰.۸	۱.۸	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

شکل ۵: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان اردل در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

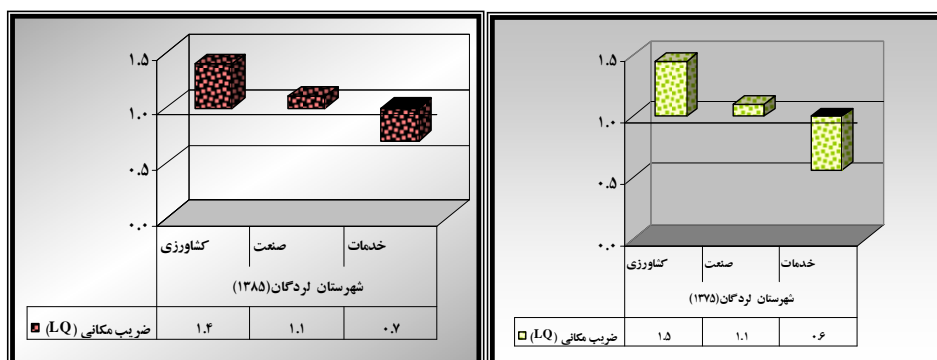
شهرستان لردگان: در بین بخش‌های سه‌گانه، بخش کشاورزی با ضریب مکانی $1/4$ بالاترین میزان را به خود اختصاص داده است. پس از آن صنعت با ضریب مکانی $1/1$ درصد به عنوان دومین بخش پایه محسوب می‌شود، تنها بخش خدمات با ضریب مکانی $0/7$ به صورت بخشی غیرپایه ظاهر می‌گردد. مقایسه بین شهرستانی ضرایب مکانی در بخش کشاورزی این نشان می‌دهد این شهرستان در رده سوم پس از شهرستان‌های کوهرنگ و اردل قرار دارد. ساختار سستی حاکم بر نظام کشاورزی رایج در شهرستان مذکور و بالطبع جذب تعداد قابل توجهی از نیروهای فعال اقتصادی در این بخش، قابلیت‌های محیطی و توان‌های اکولوژیکی موجود جهت رونق بخش کشاورزی و زیر بخش‌های مربوطه (زراعت، باغداری، پرورش ماهی و آبزیان، دامداری و دامپروری، شکار، و...)، قلمرو جغرافیایی وسیع‌تر در مقایسه با سایر شهرستان‌های استان، عدم توسعه بخش دوم (خدمات و بازرگانی) به لحاظ ضریب بالای روستانشینی و حاکمیت اقتصاد روستایی و ... از جمله مهمترین دلایل تحقق ضریب مکانی مذکور در بخش کشاورزی شهرستان مذکور است. در بخش صنعت شهرستان لردگان با ضریب مکانی $1/1$ پس از فارس در رده دوم قرار می‌گیرد. بالا بودن ضریب مکانی و پایه شدن این بخش عمدتاً به دلیل درصد بالای کارگران فصلی بخش ساختمان و تعداد قابل توجه زنان و دختران شاغل در زمینه صنایع دستی و خانگی به ویژه بافت فرش است. بخش خدمات، شهرستان از پائین‌ترین ضریب مکانی برخوردار است، این امر گویای سهم ناچیز اشتغال در این بخش در مقایسه با سایر بخش‌ها است، ضمن اینکه غالبیت نقاط و حوزه‌های روستایی بعنوان عرصه‌های کشاورزی در مقابل نقاط و حوزه‌های شهری بعنوان عرصه‌های خدماتی از دیگر دلایل

این امر شمرده می‌شود. در مقایسه صورت گرفته، حکایت از آن دارد که بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان در طول این دو دهه تغییرات چشمگیری را شاهد نبوده است.

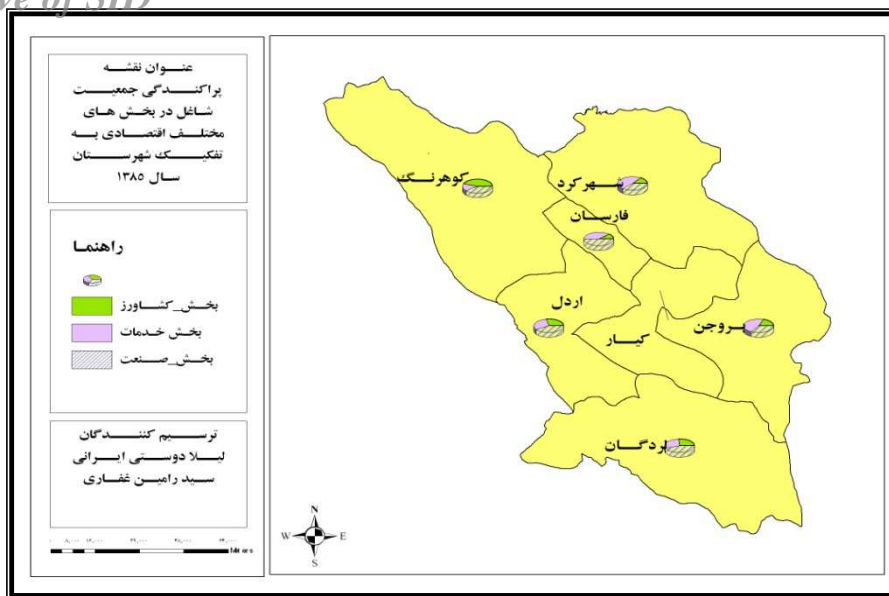
جدول ۶: میزان اشتغال و ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان لردگان در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شهرستان لردگان (۱۳۸۵)			شهرستان لردگان (۱۳۷۵)			بخش
خدمات	صنعت	کشاورزی	خدمات	صنعت	کشاورزی	
۱۰۵۷۹	۱۷۴۱۰	۱۰۰۵۸	۶۱۷۳	۱۶۲۸۵	۱۰۵۲۱	تعداد شاغلین
۲۷.۸	۴۵.۸	۲۶.۴	۱۸.۷	۴۹.۴	۳۱.۹	درصد اشتغال
۰.۷	۱.۱	۱.۴	۰.۶	۱.۱	۱.۵	ضریب مکانی (LQ)

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن و محاسبات نگارندگان

شکل ۶: مقایسه ضرایب مکانی بخش‌های مختلف شهرستان لردگان در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵

شکل ۷: پراکنندگی اشتغال استان به تفکیک هر شهرستان در دهه اخیر

پیش بینی بخش های اقتصادی هر شهرستان در افق سال ۱۳۹۵

یکی از مدل های رایج برای تحلیل و پیش بینی اشتغال «مدل تغییر سهم» است. در این مدل، مقیاس مرجع استان است که شهرستان نسبت به آن سنجیده می شود. براساس محاسبات انجام شده، نشان می دهد نرخ رشد کل اشتغال اقتصاد مرجع (استان) برابر با ۰/۲۴۷ است. $A = 0/247$

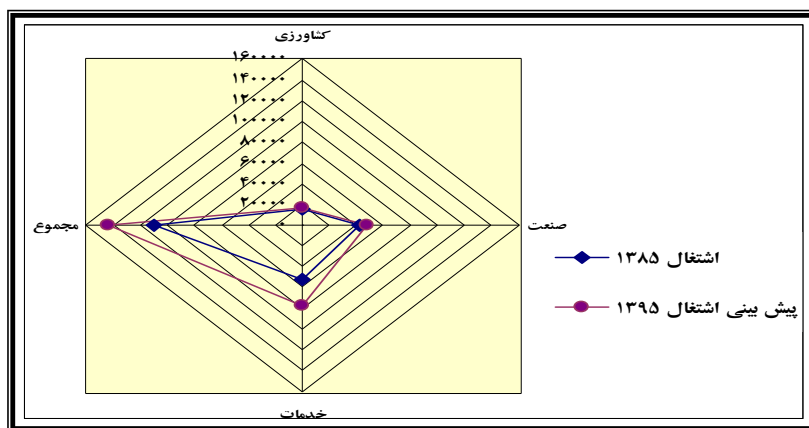
شهرستان شهرکرد: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان شهرکرد دهه ۸۵-۱۳۷۵ با بهره گیری از مدل تغییر سهم می توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته است و ضرایب رشد استان منفی و در سطح شهرستان مثبت بوده است که در واقع می توان گفت این بخش برنده اقتصادی شهرستان است. (B,C) بخش صنعت هم در سطح استان و هم در سطح شهرستان افزایش اشتغال داشته اما نرخ رشد استان و شهرستان منفی بوده است. در واقع می توان گفت این بخش توانسته در سطح استان و شهرستان آن چنان که باید رشد پیدا کند. بخش خدمات در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته است. اما در سطح شهرستان نرخ رشد آن منفی بوده ولی در سطح استان مثبت بوده که می توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان است. بر

اساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان شهرکرد در طی ۱۰ سال، ۱۴۲۴۷۳ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۱۷۱۵۹ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۴۸۱۸۸ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۷۷۱۲۶ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

جدول ۷: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان شهرکرد و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان شهرکرد		A	B	C	A+B+C	پیش‌بینی اشتغال ۱۳۹۵
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵					
کشاورزی	۴۰۵۷۸	۴۲۷۱۹	۱۲۹۵۲	۱۴۹۰۸	۰.۲۴۷	-۰.۱۹۵	۰.۰۹۸	۰.۱۵۱	۱۷۱۵۹
صنعت	۸۲۷۵۸	۹۴۶۱۲	۳۷۵۲۶	۴۲۵۲۴	۰.۲۴۷	-۰.۱۰۴	-۰.۰۱۰	۰.۱۳۳	۴۸۱۸۸
خدمات	۶۱۱۵۹	۹۲۷۸۴	۳۴۹۸۸	۵۱۹۴۷	۰.۲۴۷	۰.۲۷۰	-۰.۰۳۲	۰.۴۸۵	۷۷۱۲۶
مجموع	۱۸۴۴۹۵	۲۳۰۱۱۵	۸۵۴۶۶۶	۱۱۰۷۶۴	-	-	-	-	۱۴۲۴۷۳

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شکل ۸: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان شهرکرد و پیش‌بینی آن

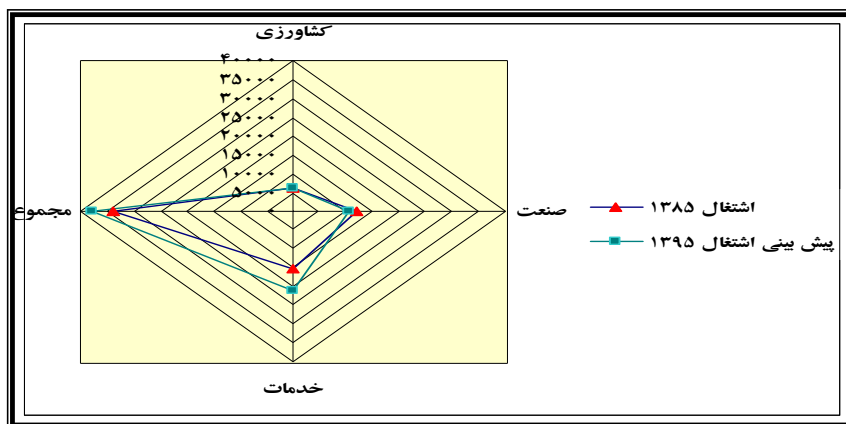
شهرستان بروجن: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان بروجن دهه ۸۵-۱۳۷۵ با بهره‌گیری از مدل تغییر سهم می‌توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته است و ضرایب رشد استان و شهرستان منفی بوده است. (B,C) بخش صنعت هم در سطح استان و هم در سطح شهرستان افزایش اشتغال داشته اما نرخ رشد استان و شهرستان منفی بوده است. در واقع می‌توان گفت این بخش نتوانسته در سطح استان و شهرستان آن چنان که باید رشد پیدا کند.

بخش خدمات در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته است. اما در سطح شهرستان نرخ رشد آن منفی بوده ولی در سطح استان مثبت بوده که می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان است. براساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان بروجن در طی ۱۰ سال ۳۷۹۹۰ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۶۱۸۸ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۱۰۶۱۸ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۲۱۱۸۴ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

جدول ۸: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان بروجن و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان بروجن		پیش‌بینی اشتغال ۱۳۹۵
	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
کشاورزی	۴۰۵۷۸	۴۲۷۱۹	۶۰۹۶	۶۱۴۲	۰.۲۴۷
صنعت	۸۲۷۵۸	۱۴۶۱۲	۱۳۸۰۵	۱۲۱۰۷	۰.۲۴۷
خدمات	۶۱۱۵۹	۹۲۷۸۴	۱۱۲۳۹	۱۵۴۳۰	۰.۲۴۷
مجموع	۱۸۴۴۹۵	۲۳۰۱۱۵	۳۱۱۴۰	۳۳۶۷۹	-

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شکل ۹: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان بروجن و پیش‌بینی آن

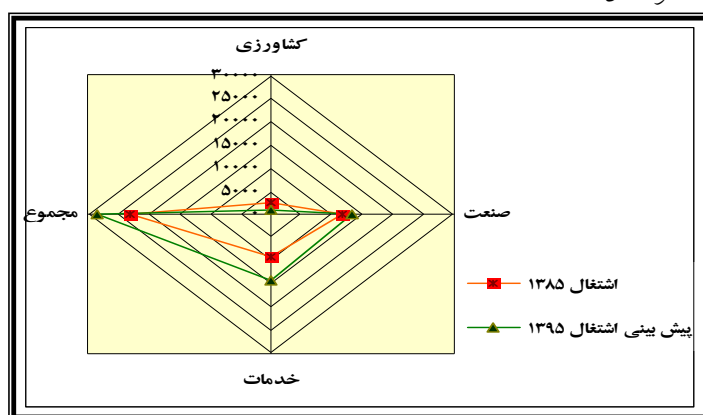
شهرستان فارسان: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان فارسان با بهره‌گیری از مدل تغییر سهم می‌توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان افزایش اشتغال داشته است اما در سطح شهرستان بنا به دلایلی که قبلاً گفته شد (تقسیم این شهرستان به دو شهرستان فارسان و کوه‌رنگ)

این بخش با کاهش اشتغال روبرو است، ولی ضرایب رشد استان و شهرستان منفی بوده. (B,C) بخش صنعت هم در سطح استان و هم در سطح شهرستان افزایش اشتغال داشته اما نرخ رشد استان و شهرستان منفی بوده است. در واقع می‌توان گفت این بخش نتوانسته در سطح استان و شهرستان آن چنان که باید رشد پیدا کند. بخش خدمات در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته است. خدمات تنها بخش است که در سطح استان و شهرستان مثبت بوده که می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان و شهرستان است. براساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان فارس در طی ۱۰ سال ۲۸۴۱۰ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۱۰۷۳ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۱۳۱۶۳ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۱۴۱۷۳ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

جدول ۹: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان فارس و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان فارس		پیش‌بینی اشتغال ۹۵
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	
کشاورزی	۴۰۵۷۸	۴۲۷۱۹	۵۸۲۷	۲۵۰۱	۱۰۷۳
صنعت	۸۲۷۵۸	۱۴۶۱۲	۱۰۲۲۶	۱۱۶۰۲	۱۳۱۶۳
خدمات	۶۱۱۵۹	۹۲۷۸۴	۵۸۴۴	۹۱۰۱	۱۴۱۷۳
مجموع	۱۸۴۴۹۵	۲۳۰۱۱۵	۲۱۸۹۷	۲۳۲۰۴	۲۸۴۱۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان

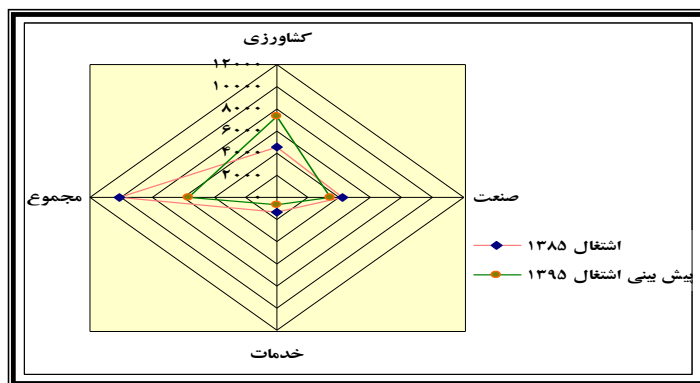
شکل ۱۰: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان فارس و پیش‌بینی آن

شهرستان کوه‌رنگ: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان کوه‌رنگ دهه ۸۵-۱۳۷۵ با بهره‌گیری از مدل تغییر سهم می‌توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان افزایش اشتغال و در سطح شهرستان کاهش داشته است (بنا به دلایل قبلی) و ضرایب رشد استان شهرستان هر دو در این بخش منفی بوده است. (B,C) بخش صنعت در سطح استان افزایش و در سطح شهرستان کاهش اشتغال داشته و نرخ رشد استان و شهرستان منفی بوده است. بخش خدمات در سطح استان افزایش اشتغال و در سطح شهرستان کاهش اشتغال داشته است. و در سطح شهرستان نرخ رشد آن منفی بوده ولی در سطح استان مثبت بوده که می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان است. براساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان کوه‌رنگ در طی ۱۰ سال ۵۶۸۱ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۳۶۴۶ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۱۷۲۵ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۳۱۰ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

جدول ۱۰: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان کوه‌رنگ و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان کوه‌رنگ		پیش‌بینی اشتغال ۹۵
	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
کشاورزی	۴۲۷۱۹	۴۰۵۷۸	۴۶۰۹	۲۹۱۳	۷۳۹۲
صنعت	۱۴۶۱۲	۸۲۷۵۸	۴۲۰۰	۵۱۱۳	۳۴۵۰
خدمات	۹۲۷۸۴	۶۱۱۵۹	۱۳۴۶	۲۹۲۲	۶۲۰
مجموع	۲۳۰۱۱۵	۱۸۴۴۹۵	۱۰۹۴۸	۱۰۱۵۵	۱۱۳۶۲

مأخذ: محاسبات نگارندگان

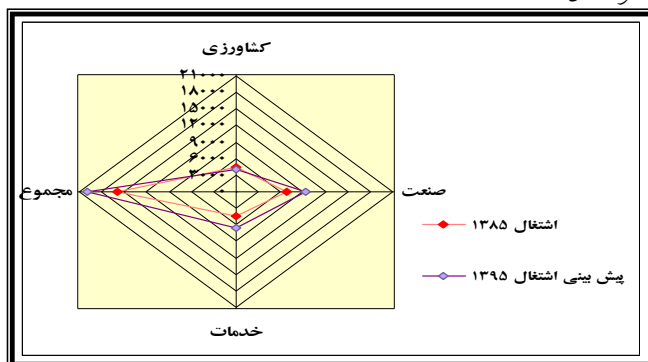
شکل ۱۱: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان کوه‌رنگ و پیش‌بینی آن

شهرستان اردل: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان اردل دهه ۸۵-۱۳۷۵ با بهره‌گیری از مدل تغییر سهم می‌توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان افزایش اشتغال و در سطح شهرستان کاهش اشتغال داشته است و ضرایب رشد استان منفی و در سطح شهرستان مثبت بوده است. بخش صنعت هم در سطح استان و هم در سطح شهرستان افزایش اشتغال داشته، اما نرخ رشد استان منفی و در سطح شهرستان مثبت بوده است. در واقع می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی شهرستان است. بخش خدمات در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته، اما در سطح شهرستان نرخ رشد آن منفی بوده ولی در سطح استان مثبت بوده که می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان است. براساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان اردل در طی ۱۰ سال ۱۹۸۱۴ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۳۹۰۹ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۹۳۲۰ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۶۵۸۴ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

جدول ۱۱: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان اردل و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان اردل		پیش‌بینی اشتغال ۹۵
	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
کشاورزی	۴۰۵۷۸	۴۲۷۱۹	۵۱۸۲	۴۵۰۱	۳۹۰۹
صنعت	۸۲۷۵۸	۱۴۶۱۲	۴۹۱۶	۶۷۶۹	۹۳۲۰
خدمات	۶۱۱۵۹	۹۲۷۸۴	۲۹۱۵	۴۳۸۱	۶۵۸۴
مجموع	۱۸۴۴۹۵	۲۳۰۱۱۵	۱۳۰۱۳	۱۵۶۵۱	۱۹۸۱۴

مأخذ: محاسبات نگارندگان

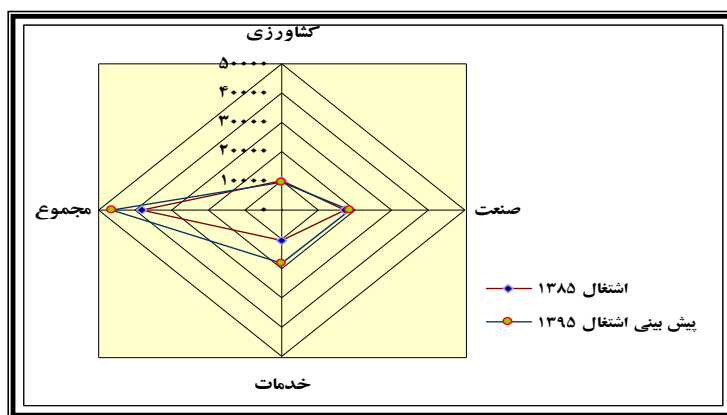
شکل ۱۲: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان اردل و پیش‌بینی آن

شهرستان لردگان: در تحلیل روند ساختار اقتصادی شهرستان لردگان دهه ۸۵-۱۳۷۵ با بهره‌گیری از مدل تغییر سهم می‌توان گفت که بخش کشاورزی در سطح استان افزایش و در سطح شهرستان کاهش اشتغال داشته و ضرایب رشد استان و شهرستان منفی بوده است. (B,C) بخش صنعت هم در سطح استان و هم در سطح شهرستان افزایش اشتغال داشته، اما نرخ رشد استان و شهرستان منفی بوده است. در واقع می‌توان گفت این بخش نتوانسته در سطح شهرستان آن چنان که باید رشد پیدا کند. بخش خدمات در سطح استان و شهرستان افزایش اشتغال داشته و نرخ رشد آن در سطح شهرستان و استان مثبت بوده که می‌توان گفت این بخش برنده اقتصادی استان و شهرستان است. براساس پیش‌بینی صورت گرفته مشخص شد، که در شهرستان لردگان در طی ۱۰ سال ۴۶۳۵۸ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد که ۹۶۱۵ فرصت شغلی آن در بخش کشاورزی، ۱۸۶۱۳ فرصت شغلی در بخش صنعت و ۱۸۱۳۰ فرصت شغلی در بخش خدمات خواهد بود.

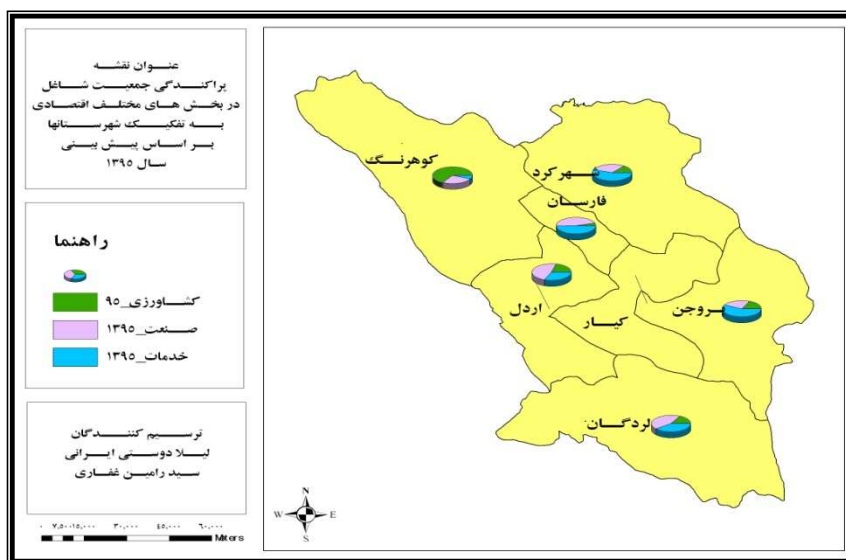
جدول ۱۲: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان لردگان و پیش‌بینی آن

بخش‌های اقتصادی	استان		شهرستان لردگان		پیش‌بینی اشتغال ۹۵
	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
کشاورزی	۴۰۵۷۸	۴۲۷۱۹	۱۰۵۲۱	۱۰۰۵۸	۶۶۵۶
صنعت	۸۲۷۵۸	۱۴۶۱۲	۱۶۲۵۸	۱۷۴۱۰	۱۸۶۱۳
خدمات	۶۱۱۵۹	۹۲۷۸۴	۶۱۷۳	۱۰۵۷۹	۱۸۱۳۰
مجموع	۱۸۴۴۹۵	۲۳۰۱۱۵	۳۲۹۷۹	۳۸۰۴۷	۴۶۳۵۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شکل ۱۳: بررسی وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان لردگان و پیش‌بینی آن

شکل ۱۴: پراکنندگی اشتغال استان به تفکیک هر شهرستان در دهه آینده

اثبات فرضیات

به نظر می‌رسد در طول دهه آینده، اشتغال استان به سمت بخش خدمات میل می‌کند؟ در همین جهت اثبات فرضیه فوق را در سطح هر شهرستان استان به بررسی خواهیم نشست: شهرستان شهرکرد: در بررسی روند تحولات گذشته بخش‌های مختلف اقتصادی نشان داده شد اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی این شهرستان رو به رشد بوده اما بالاترین میزان نرخ رشد در بخش‌های مختلف اقتصادی این شهرستان متعلق به بخش خدمات بوده چرا که نرخ رشد این بخش در طول دهه گذشته (۸۵-۱۳۷۵) برابر با ۴/۰۳ درصد بوده است. مکانیزه شدن بخش کشاورزی و بدنبال آن استفاده کمتر و مستقیم از نیروی انسانی، در طول دهه‌های آینده می‌توان انتظار آن را داشت که جمعیت شاغل در این بخش کاهش خواهد یافت. بخش خدمات با توجه به مرکز استان بودن در سطح این شهرستان و نگاهی ویژه‌ای که در حال حاضر به بخش‌های مختلف از جمله گردشگری استان گردیده و این شهرستان توان و قابلیت لازم در جهت توسعه این بخش را داراست به عنوان بخش عمده اقتصادی در سطح شهرستان مطرح گردد و براساس

پیش‌بینی‌های صورت گرفته بخش خدمات همانند دوره قبل بالاترین نرخ رشد (۴ درصد) را در بین سایر بخش‌های عمده اقتصادی شهرستان خواهد داشت. بنابراین می‌توان گفت در دهه آینده اشتغال شهرستان شهرکرد به سمت بخش خدمات میل می‌کند.

شهرستان بروجن: در بررسی روند اشتغال در سطح شهرستان بروجن، حکایت از این موضوع دارد که بخش صنعت در سطح این شهرستان در طی دهه‌های گذشته بسیار مطرح بوده و انتظار می‌رفت این بخش بتواند در سطح این شهرستان به عنوان بخش اول از بعد اشتغال فعالیت داشته باشد، اما در طی بررسی‌های صورت گرفته و مقایسه آمار سال‌های قبل حاکی از این امر است که بخش صنعت از دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ منفی ۱/۳۰- بوده و بخش کشاورزی هم مانند سایر شهرستان‌های استان رو به کاهش بوده و تنها بخش خدمات است که در طی دهه‌های گذشته و آینده رو به رشد بوده است و انتظار می‌رود با ادامه این روند بخش خدمات با نرخ رشد ۳ درصد در سال‌های آتی به عنوان بخش عمده اقتصادی در سطح این شهرستان ایفای نقش کند. چرا که تغییرات و تحولات اخیر، از جمله نقش ارتباطی استان‌های خوزستان با استان اصفهان و احداث مسیرهای جدید، ارائه طرح‌های گردشگری در سطح این شهرستان، به کارگیری روش‌های مکانیزه در بخش کشاورزی، اجرایی نشدن طرح‌های صنعتی در سطح این شهرستان در طول دهه اخیر (تا سال ۱۳۹۵) از جمله پتروشیمی بروجن و به بهره‌برداری نرسیدن کامل پروژه‌های در دست اجراء از قبیل مجتمع فولاد سفید دشت، سبب خواهد شد این بخش در سطح شهرستان بروجن که به عنوان شهرستان صنعتی شناخته شده است، رشد مناسبی نداشته و بخش خدمات به عنوان بخش عمده فعالیت‌های اقتصادی در این شهرستان همانند سایر شهرستان‌های استان ایفای نقش کند.

شهرستان فارسان: بخش مختلف اقتصادی در سطح این شهرستان، همانند شهرستان‌های استان در طول دهه آینده دستخوش تغییرات و تحولاتی چشمگیر خواهد شد. براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته بخش صنعت و خدمات نسبت به دوره قبل از یک روند رو به رشدی برخوردار بوده و این روند ادامه یافته به گونه‌ای که بخش خدمات در طول دهه آینده

بالاترین نرخ رشد (۴/۵ درصد) را در بین سایر بخش‌ها به خود اختصاص داده است. رشد این بخش در سطح این شهرستان را می‌توان برگرفته از عوامل مختلفی باشد. مجموع این عوامل از قبیل: مکانیزه شدن بخش کشاورزی در طول دهه آینده، تنگناهای این شهرستان چون کوهستانی بودن منطقه و عدم ارتباط منسجم با سایر نقاط و محدودیت فصل کاری فاقد تمرکز صنعتی لازم است و عدم وجود و رشد فرصت‌های شغلی مناسب در بخش صنعت به موازات سایر بخش‌ها در سطح این شهرستان، و پایین بودن میزان درآمد ساکنان این مناطق در جهت ایجاد فرصت‌های شغلی خودجوش در بخش صنعت و روی‌آوری به بخش‌های خدماتی بدلیل زود بازده بودن این بخش، سبب بالا رفتن میزان اشتغال در بخش خدمات در طول دهه آینده خواهد شد.

شهرستان اردل: در تحلیل روند بخش‌های مختلف اقتصادی این شهرستان حکایت از آن موضوع دارد که بخش کشاورزی این شهرستان در طول دهه آینده با نرخ رشد منفی (۱/۴۰- درصد) روبرو بوده و رشد بخش خدمات همانند سایر شهرستان‌های استان در دهه گذشته و آینده به عنوان بخش عمده فعالیت‌های اقتصادی شهرستان فعال خواهد بود و نرخ رشد این بخش حدود ۴/۱۶ درصد بوده که بالاترین میزان نرخ رشد را در بین بخش‌های اقتصادی در سطح شهرستان را دارد. بخش صنعت این شهرستان اگرچه دارای بالاترین نرخ رشد در بین شهرستان‌های استان بوده اما رشد بخش صنعت در سطح این شهرستان حکایت از رشد شاغلان بخش صنعت این شهرستان در شهرهای اطراف و صنایع ساختمانی و در بخش صنایع دستی است. بخش کشاورزی این شهرستان در کنار شهرستان‌های لردهگان و فارسان منفی بوده که کاهش شاغلان این بخش در سطح شهرستان اردل ناشی از خشکسالی‌های اخیر که در بخش کشاورزی رخ داده و مکانیزه شدن این بخش دانست.

شهرستان کوه‌رنگ: در بررسی‌های صورت گرفته و مقایسه داده‌های آمار اشتغال این شهرستان در طول دهه‌های گذشته، حکایت از این موضوع دارد. اشتغال این شهرستان در بخش‌های مختلف به جزء بخش کشاورزی کاهش خواهد یافت. در بین شهرستان‌های استان

شهرستان کوهرنگ تنها شهرستانی است که بخش خدمات آن در طی دهه آینده رشد نخواهد کرد و بخش کشاورزی این شهرستان در دهه آینده به عنوان بخش کلیدی اشتغال این شهرستان فعال خواهد بود. البته توجه به این نکته که این شهرستان در سال ۱۳۸۵ از شهرستان فارسان جدا و به عنوان یک شهرستان مستقل معرفی شد، آمار سال ۱۳۷۵ که به عنوان آماری در جهت پیش‌بینی مورد استفاده قرار گرفت و در سال ۱۳۸۵ این آمار تا حدی قابل توجهی کاهش یافت بدلیل جدا شدن از شهرستان فارسان، به همان نسبت جمعیت شاغل آن در مقایسه با سال ۱۳۷۵ کاهش یافت، به همین دلیل نرخ رشد سال‌های ۸۵-۱۳۷۵ این شهرستان در طول محاسبات همواره منفی بوده که سعی شد در جهت عقلانی بودن نتیجه پیش‌بینی بدلیل نبود آمار ۷۵ شهرستان کوهرنگ به صورت جد از شهرستان فارسان، آمار سال ۷۵ تقسیم بر دو شود تا حداقل خطا را در محاسبات شهرستان کوهرنگ داشته باشیم.

شهرستان لردگان: در بررسی روند تحولات اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی این شهرستان مشخص گردید بخش کشاورزی در سطح شهرستان لردگان، همانند سایر شهرستان‌های استان با یک روند رو به کاهش و به موازات آن افزایش افزایش بخش‌های دوم و سوم را در بدنبال خواهد داشت. براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته نرخ رشد بخش خدمات این شهرستان برابر با ۵/۵۳ درصد بوده که در بین شهرستان‌های استان بالاترین نرخ رشد را دارد. با توجه به خشکسالی‌های صورت گرفته در بخش کشاورزی این شهرستان و بکارگیری تکنولوژی‌های جدید سبب پایین آمدن شاغلان این بخش شده است و بخش صنعت این شهرستان همواره از یک روند رو به رشد نسبتاً پایینی برخوردار بوده که در صورت اجرایی شدن طرح‌های صنعتی در این شهرستان از قبیل طرح فولاد لردگان و سایر طرح‌ها، انتظار بالارفتن میزان اشتغال این بخش در سطح شهرستان لردگان را داشت. اما بخش خدمات این شهرستان با توجه به فرصت‌های پیش آمده در سطح این شهرستان از قبیل: نقش ارتباطی استان خوزستان با استان چهارمحال و بختیاری و فلات مرکزی ایران، توسعه بخش گردشگری و ... خود به خود سبب بالارفتن نیاز به بخش‌های خدماتی در سطح این شهرستان خواهد شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتایج حاصل از پژوهش ارائه شده گویای تأیید هر یک از فرضیات مطروحه است. چنانچه در بخش‌های قبلی هم گفته شد، در طول دهه گذشته و آینده بخش‌های مختلف اقتصادی استان به ویژه در سطح شهرستان دچار تغییر و تحولاتی شده است که این تغییرات سبب بالا یا پایین رفتن میزان اشتغال در هر بخش گردیده است. براساس فرضیه سوم، اشتغال استان میل به بخش خدمات دارد که به موازات آن فاصله بین بخش خدمات با سایر بخش‌ها از جمله صنعت و کشاورزی را می‌توان در طی دهه آینده شاهد باشیم. عدم توجه به پتانسیل‌ها و قابلیت‌های هر شهرستان و به موازات آن عدم برنامه‌ریزی‌های مناسب و مطابق با شرایط اکولوژیکی خاص هر منطقه، سبب خواهد شد در دهه آینده شاهد رشد بخش خدمات در سطح استان باشیم. چراکه رشد بیش از اندازه یک بخش بویژه بخش خدمات و در کنار آن پایین بودن میزان رشد سایر بخش‌ها در مقایسه با بخش خدمات نمی‌تواند بازده اقتصادی و بدنبال آن رشد اقتصادی برای استان و هر شهرستان داشته باشد همانطور که در فرضیه دوم هم مطرح شد نزدیک به ۷۰ درصد از شهرستان‌های استان فاصله چشمگیری با متوسط رشد اقتصادی استان دارد که به طور نمونه شهرستان کوهرنگ با وجود پتانسیل‌ها و توان‌های بالقوه‌ای از لحاظ منابع آبی، توریسم (تابستانی و زمستانی) کشاورزی و... دارد، اما فاصله بسیار زیادی با متوسط رشد اقتصادی استان دارد. با توجه به شرایط جغرافیایی استان و دارا بودن زمینه‌های رشد و توسعه، می‌توان با شناخت کامل هر شهرستان، اشتغال آن را در مسیرهای اصلاح شده هدایت کرد و به جای توسعه بخش خدمات در سطح استان و شهرستان‌ها با شناخت توان‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه، بخش‌های دیگر را رونق داد تا از این طریق شاید بتوان زمینه رشد سایر بخش‌ها و در کنار آن رشد هدفمند بخش خدمات، و کاهش فاصله متوسط رشد اقتصادی هر شهرستان با متوسط رشد اقتصادی استان را در طول دهه آینده شاهد باشیم. اجرای کامل برنامه‌ها در سطح استان و همت مضاعف مسئولین در جهت به اجراء درآمدن طرح‌هایی که فاصله بین بخش‌های اقتصادی را کاهش، شاید از این طریق بتواند مانع از تبدیل شدن شهرستان‌های استان به شهرهای خدماتی و رشد کاذب این

بخش، و بدنبال آن کاهش فاصله رشد اقتصادی شهرستان‌ها با میانگین رشد اقتصادی استان و کشور را در طول دهه آینده شاهد باشیم. می‌توان با شناخت اکولوژیکی هر یک از شهرستان‌های استان، به طور مثال به جای توسعه بخش صنعت در همه شهرستان‌های استان در استان‌هایی که شرایط و توجیه اقتصادی صنعتی شدن را دارند، شرایط رشد این بخش در شهرستان مورد نظر از جمله شهرستان‌های شهر کرد و بروجن فراهم نمود و توجه به این نکته که بسیاری از شهرستان‌های استان قابلیت توسعه صنعت گردشگری را دارند. رشد صنعت گردشگری را در سطح شهرستان‌های با این قابلیت، به طور نمونه شهرستان کوهرنگ مانع از رشد بی‌رویه خدمات کاذب شد و اگر رشدی در بخش خدمات صورت گرفت بصورت هدفمند و با برنامه باشد تا از این طریق بتوان بتوان توجیه اقتصادی برای آن در نظر داشت. و بخش کشاورزی استان با توجه به قابلیت‌های بیشمار آن، در مسیری در حرکت است (مکانیزه شدن) که خود به خود اشتغال مستقیم افراد را در این بخش را کاهش خواهد داد که می‌توان این نیرو را با شناخت قابلیت‌های کشاورزی هر شهرستان، با احداث واحدهای صنعتی مرتبط با تولیدات کشاورزی منطقه هدایت کرد تا از این طریق علاوه بر ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، بتوان زمینه رشد صنایع بسته‌بندی و فرعی محصولات کشاورزی را توسعه داد بخشی که هنوز در برنامه‌های اقتصادی کشور و استان جایگاه ویژه‌ای ندارد و همین امر سبب خارج شدن ارز از سطح کشور و استان در طی سال‌های گذشته شده که می‌توان با تقسیم‌بندی استان با توجه به نوع تولیدات واحدهای مورد نظر را در همان منطقه ایجاد نمود. به طور نمونه می‌توان در بخش سامان واحدهای بسته‌بندی محصولات خشکبار باغی از جمله بادام و گردو را مطرح نمود. در مجموع می‌توان گفت شناخت صحیح محیط بدنبال خود برنامه‌هایی هدفمند و مطابق با توان اکولوژیکی هر منطقه و در ادامه شاهد توسعه پایدار در بخش‌های مختلف اقتصادی در سطح استان باشیم.

منابع

۱. اکبری، نعمت‌الله و مصری ژاد، شیرین (۱۳۸۲)، بررسی وضعیت اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی استان اصفهان در طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۶۵، مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد، شماره سوم
۲. امینی، علیرضا (۱۳۸۱)، تحلیل عوامل مؤثر بر تقاضای نیروی کار در بخش‌های اقتصادی و پیش‌بینی اشتغال در برنامه سوم توسعه، مجله برنامه و بودجه، شماره ۷۴
۳. بیدآباد، بیژن (۱۳۸۳)، ارتباطات بین‌بخشی و هدفگذاری افزایش اشتغال کشور، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۴۶، ۱۰۷-۱۳۵.
۴. تودارو، مایکل (۱۳۷۸)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، (دکتر غلامعلی فرجادی)، مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی توسعه
۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵، ۱۳۷۵، ۱۳۶۵، ۱۳۵۵، ۱۳۴۵) استان چهارمحال و بختیاری
۶. سبجانی، حسن و درویشی، باقر (۱۳۸۴)، بررسی مزیت‌های نسبی و تحلیل ساختاری اشتغال در استان ایلام، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۷۰، صفحات ۱۸۷-۱۵۹
۷. شایان، حمید (۱۳۸۰)، تحلیل کمی روند رشد و تحولات اشتغال در استان خراسان در دهه ۶۵-۱۳۵۵ و ۱۳۶۵-۷۵، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۶۱
۸. حکمت‌نیا، حسن، موسوی، میرنجف (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم‌نوین، چاپ اول
۹. زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۰)، بررسی، تحلیل و برنامه‌ریزی اشتغال در استان یزد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۶۱
۱۰. فاضلی، حسین (۱۳۷۵)، اشتغال و فقرزدایی، مجموعه مقالات گردهمایی بررسی مسئله فقر و فقرزدایی، جلد اول، سازمان برنامه و بودجه، تهران
۱۱. ۱۱-فنی، زهره (۱۳۷۵)، عوامل فقرزا در آئینه تئوری‌ها، مجموعه مقالات تحلیل و بررسی اقتصادی فقر، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران
۱۲. عیسی‌زاده، سعید (۱۳۷۸)، تحول تقاضای نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادی (۷۵-۱۳۳۵)، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، تهران

۱۳. صباغ کرمانی، مجید (۱۳۸۰)، تمرکز نسبی اشتغال در فعالیت‌های صنعتی استان‌های کشور (کاربرد مدل اقتصاد پایه)، پژوهشنامه بازرگانی
۱۴. قویدل، صالح و عزیزی، خسرو (۱۳۸۷)، شناسایی عوامل مؤثر بر سهم اشتغال در بخش خدمات و زیربخش‌های آن (مورد مطالعه: ایران)، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی «علوم اقتصادی» سال هشتم، شماره بیست و هشتم، بهار
۱۵. مدنی‌پور، علی (۱۳۷۹)، طراحی فضای شهری، نگرشی به فرآیندهای اجتماعی و مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری وابسته به شهرداری تهران
۱۶. کلاتری، خلیل (۱۳۸۰)، برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری و تکنیک‌ها)، انتشارات خوشبین، چاپ اول، تهران
۱۷. شکویی، حسین (۱۳۷۷)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، چاپ سوم، تهران

18. Baumol, W.J. (1967) «Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis», *American Economic Review*
19. Dominique Anxo and Donald Storrie (2001) «The Job Creation Potential of the Service Sector in Europe», *European Communities*, p. 11
20. Pierre Mohnen and Thijs ten Raa, (2000) *Productivity Trends and Employment across Industries in Canada*, CIRANO.
21. Morgan Julian (2001), *Employment security and the demand for labor in Europe*, *Applied Economics*, Vol. 22, pp. 1762-1774
22. Nurks, R: (2000) *Patterns of Trade and Development*, Oxford University press, London
23. Hadder, r (2000), *Development Geography*, Routledge, London, Newyork.
24. Friedman, J(1972), *A General Theory of Polarized Development*, in Hansen, N.M(ed), *Growth centers in Regional Economic Development*, Macmillan Co.Ltd